

Nietzschovi, než počne ukazovati v jedné ze svých nádherných Nečasových úvah škodlivost upřílišeného historismu, záleží velmi na tom, aby čtenář pochopil i nutnost a užitek historie ve službách života. V trojím směru, dovozuje, náleží historie živoucímu člověku: jako historie monumentální člověku činnému a tvořivému, jako historie anti-kvárná člověku uctívači a zachovavateli, jako historie kritická člověku trpícímu a žádajícímu si osvobození. Krásná a teplá kniha prof. Pekaře jest z druhé kategorie: jest to zpěv chvály a lásky rodnému kraji, dílo kohosi, kdo „s věrností a s láskou hledí zpět tam, odkud přichází, kde vznikl“, kohosi, „kdo chce poznati podmínky, za nichž povstal, a kdo chce je zachovati těm, kdož mají vzniknouti po něm“, jak praví týž Nietzsche.

Vědecký cíl knihy prof. Pekaře jest, jak se praví v úvodě, „prostudovati na území velkého severočeského dominia vývoj poddanských poměrů XVI.—XIX. stol., seznámiti se se selskou historií té doby z podrobného názoru skutečného života a poznati právní i hospodářské podmínky bytu sedláckova neméně než správu vrchnostenskou a panskou ekonomii“. Ale toto vědecké jádro jest nám laikům ukryto pod úponkovou spoustou nejrozkošnějšího díla literárního a vypravovatelského, jemuž nevyrovná se žádný proslulý historický román český. My laikové hledáme a nalézáme v Kosti prof. Pekaře totéž, co nám podává kouzelná Jacobsenova Paní Marie Grubbe: řadu interiérů ze sedmnáctého věku. Řadu interiérů, které mají snad jiné kouzlo, ale nemenší sílu než interiery románu Jacobsenova: řadu interiérů načrtnutých s nemalým uměním vypravovatelského slova, zachycených štětcem neobyčejně

pružným, měkkým a štavnatým, dýšících tou zvláštní autentickou vůní dobovou, která rozraduje znalce.

Nevím, je-li to má zvláštní záliba v baroku a smysl pro to, čemu říkám „Italie a Španělsko v Čechách“, co mne okouzluje v této knize, ale jisto jest, že jsem dávno nečetl s takovým zájmem a s takovou lahodou historické knihy. A přece kniha nepodplácí si nijak čtenáře: dovede zastavit se s klidnou důkladností u účtů ze široka a do detailu rozprádaných a jinde popisovati do podrobností správký a stavby na Kosti a na Humprechtě. Ne: kouzlo, které dýše z této knihy, nevězí v sujetu a v době její, jest v čemsi jiném a hlubším. Wintrův Kampanus dějstvuje přece také v sedmnáctém století, a ačkoliv není to vědecká monografie, nýbrž historický román a beletrie, unavoval mne jako dávno již nic: tolikrát jsem se musil zaklínat, abych četl dál a dočetl. Čím to, že tato vědecká kniha okouzluje a poutá? Práce prof. Pekaře nechce býti přece dílem obraznosti: autor sleduje a sděluje jen autentické dokumenty, listy, zápisy, účty, relace. Ale tato fakta mají své kouzlo, řekl bych, svou romanesknost sama v sobě: mají ji právě v tom, třebaž to znělo sebeparadoxněji, že jsou autentická, že z nich mluví přímo, bez media sám horký, kypivý život, který dnes opadl, ustydl, ztrouchnivěl a rozsypal se. Již v tom jest mysterium, o které nás olupuje romanopisec, který vkládá se mezi nás a minulý, uplynulý život. Smrt sama jest ohromný poeta zcela zvláštního, jedinečného pathosu, s kterým jest těžko soupeřiti básníkovi a vypravovateli lidskému, budiž snaha jeho sebeopravdovější a buďtež úmysly jeho sebelepší.

K tomu přistupuje ještě jiný moment. Prameny historické, jak pěkně praví kdesi prof. Pekař, opouštějí nás se zvláštním rozmarem obyčejně ve chvíli, kdy historie začíná být nejzajímavější. I jsi nucen přiskočit vlastní fantasií na pomoc vysychajícím pramenům a stát se chtěj nechtěj jejich spolupracovníkem. A to jest tak nesmírně svůdné: pro mne není alespoň uměleckého díla nikde, kde není možnosti tohoto tichého spolupracovníctví, tohoto dobásňování. A o to připravuje tě také do značné míry historický beletrista: říká ti rozhodně mnohem víc, než toužíš vědět, a co ti říká, jest nesourodá a disparátní směs autentických dějů a vlastní jeho fantasie. Kniha prof. Pekaře dovede býti při vši vědeckosti umělecky diskretní a sugestivní: dovede se včas zamřet. Ale není již

umělcem ten, kdo umí včas mlčet? Ach ano, a jak vzácný jest *dnes* takový umělec!

Kolem dvou figur, vztyčených s velkým uměním, ustřeďuje se tento první díl krásné knihy Pekařovy: kolem hraběte Heřmana Černína a kolem hraběte Humprechta. První portrét držen jest v nelomených, přikrých tónech: portrét zakladatele a podnikatele, duše tvrdé a střízlivě věcné, prosté všeho citového temnosvitu; druhý má již mnoho z melancholie vlastní „dědicům“, kteří nerozmnožují, ale zužívají. Kdo dovedl odlišiti tak určitě a výrazně tuto dvojí generaci a obklopiti ji tím ovzduším samozřejmé jistoty, jest bezesporně mistr psychologického portrétu.

Kritika a tvorba čili o těch, kdož přesedlávají

Dějí se v poslední době v české literatuře věci, které daly se těžko mysliti ještě za našich otců. Příhrádky, které byly čistotně od sebe odělovány, — ó hrůzo! — pomíchávají se. Tak na příklad beletrie a kritika bývaly od sebe přísně odlučovány a vedly se na různý účet a s různou režíí. Kritiku provozoval pravidlem obrejený pán se solidním postavením společenským, obyčejně profesor, a tomu pánovi nezazdalo se ani ve snu, že by mohl napsat román nebo drama. A básníř vyráběl verše a verše a zase verše a na mysl mu ani na vteřinu nevstoupila možnost, že by mohl dělat v životě také něco jiného, na př. psát politické články do novin, mluvit k lidu na schůzích nebo zaujmout občas veřejné stanovisko k nějaké otázce kulturní nebo umělecké. Dělna práce byla u našich otců velmi svědomitá a velmi čistotná.

Dnes je tomu jinak.

Básníci nepíší již jen verše, ale mluví do všeho, ať tomu rozumějí nebo nic. Píší kritiky, politisují, plédují *pro* a *contra* o všem možném, konkurojí dnes s Kuffnerem a zítra s Klofáčem. Propagují své city, soudy, názory, a propagují mnohdy tak výlučně a vášnivě, že propagují i tehdy, nemají-li nic svého, co by opravdu stálo za propagování. Rádi byli by *advokáty idejí*, ale poněvadž o ideje bývá nouze i v dobách takové hyperprodukce, jako jest doba dnešní, spokojují se často tím, že bývají pouhými advokáty a jako oni mluvívají naplano; řemeslo přináší to již s sebou, jak říká Němec.

A kritikové naopak přesedlávají na beletrii. V poslední době na příklad známý essayista a referent denního listu vydal hned dvě knihy krásné prózy. Ale právě tento případ nutí tě, abys u něho chvilku prodlel;